

پیشگیری از فعالیت مجرمانه مرتبط با ارزشهای مجازی در سیاست جنایی ایران در راستای مدیریت بازارهای ارزشهای مجازی

محمد قائمی اصل^{۱،۲}، سلامه ابوالحسنی^۳، نغمه فرهود^۴

^۱ دانشجوی دکتری، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، پردیس علوم و تحقیقات خوزستان، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران. / ^۲ دانشجوی دکتری، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.
^۳ استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
^۴ استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد اندیمشک، دانشگاه آزاد اسلامی، اندیمشک، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۱ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۲/۰۹/۲۱

چکیده

یکی از واقعیت‌هایی که امروز با آن مواجهیم و هر روزه بر دامنه آن افزوده می‌شود، رواج استفاده از رمز ارزها در مبادلات اینترنتی است. با این اوصاف در دهه‌های اخیر، سرعت پیشرفت فناوری بویژه در زمینه فناوری‌های مالی، با ایجاد تحولات شگرف در نظام پولی کشورها، تغییر شئون مختلف زندگی مردم و همچنین دولت‌ها را به همراه داشته است. از جمله این فناوری‌های نوین، ارزهای مبتنی بر فناوری زنجیره بلوکی (بلاک چین) است که تحت عنوان رمزینه ارزها با ارزهای رمزگذاری شده شناخته می‌شوند. با توجه به ویژگی‌های منحصر به فرد این نوع ارزها اعم از غیر متمرکز بودن و عدم نیاز به نهاد مرکزی و ناظر برای انتقال پول (انتقال نظیر به نظیر) و مشخص نبودن هویت واقعی گیرنده و فرستنده، بررسی سیاست جنایی ایران در قبال پیشگیری از فعالیت مجرمانه مرتبط با ارزهای مجازی اهمیت می‌یابد. مقررات گذاری در خصوص مخاطرات جنایی ارزهای مجازی در ایران نیز از تفاوت‌های قابل توجهی با بسیاری کشورها برخوردار است، کنشگران سیاستگذار و مقرر گذار در ایران راهی دیگر را در پیش گرفتند. این رویکرد، با ممنوعیت استفاده و مبادله ارزهای مجازی با استدلال قابلیت استفاده پولشویی، آغاز شد که نوید دهنده توجه بیشتر به ارزهای مجازی از منظر مقررات پولشویی بود با این وجود، اقدامات بعدی که با انتشار پیش نویس سند الزامات و ضوابط فعالیت‌ها در حوزه ارزهای مجازی در کشور مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۸ همراه شد نشانگر به حاشیه رانده شدن رویکرد مرتبط با پولشویی به ارزهای مجازی و تقویت رویکردی است که در تلاش است تا با ارز منظور ارزهای رایج مانند دلار و یورو محسوب کردن ارزهای مجازی آن‌ها را تحت شمول قوانین مربوط به ارز و از جمله قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ۱۳۹۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی درآورد.

واژه‌های کلیدی: ارزهای مجازی، سیاست جنایی ایران، فعالیت مجرمانه، مدیریت بازارهای ارزشهای مجازی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱- مقدمه

در جهان امروز فناوری با سرعت شگرفی در حال پیشرفت است. بزهکاران این موقعیت فرصت‌ساز را به خوبی شناخته‌اند و از پیشرفت‌های فناوریانه برای پیشبرد اهداف خود بهره می‌برند. فناوری اطلاعات و ارتباطات، افزون بر ایجاد ابزارهای جدید ارتکاب جرم، بستر ساز ارتکاب جرایمی نو نیز شده که با گسترش محیط مجرمانه به فراتر از مرزهای جغرافیایی یک کشور، فرایند جهانی شدن بزهکاری را تسریع کرده است. ابداع ارزهای مجازی به فرایند مزبور سرعت بخشیده است. ارزهای مجازی با ادعای هم‌ردیف قرارگرفتن با ارزهای متعارف (دولتی)، در تلاش‌اند تا تابوهای سنتی تولید و توزیع پول توسط دولت‌ها را بشکنند و ارزی غیررسمی با قابلیت تولید توسط کاربران فراهم آورند. ارزهای مجازی مبتنی بر رمزنگاری اطلاعات هستند و مبداء و مقصد آن‌ها در خیلی از مواقع معلوم نیست و به همین دلیل می‌توانند بستری برای پولشویی باشند. به همین جهت کشورها یا از ابتدا این پول‌ها را ممنوع کرده‌اند یا با سازوکارهای قانونی به صورت محدود از آن‌ها استفاده می‌کنند. با این حال، بیت کوین و دیگر گونه‌های ارزهای مجازی، وارد حوزه‌های جدیدتری برای تأمین مالی در معنای پول شده‌اند که به دلیل عدم قرار گرفتن بیت کوین در سامانه‌های پرداخت سنتی، مقرر گذاری این حوزه را با مشکلاتی همراه ساخته است؛ زیرا، این ارز مشمول قوانین مرتبط در این زمینه نمی‌شود. این امر، در کنار ویژگی‌های منحصر به فردی که بیت کوین به ارمغان آورده، موجب افزایش جذابیت این ارز مجازی برای بزهکاران، به ویژه بزهکاران مالی - اقتصادی، شده است. بنابراین، یکی از راه‌های پولشویی در بستر اینترنت مستلزم انتقال پول از یک بانک به بانک دیگر با استفاده از نام و مکان‌های مختلف است. این پروسه تا زمانی که پول پاک شده و قابل ردگیری نباشد، ادامه پیدا می‌کند. مزیت‌های پولشویی از طریق اینترنت این است که کمیت تراکنش‌ها به میزان دلخواه قابل افزایش است و می‌تواند از یک نقطه دور صورت بگیرد و علاوه بر این‌ها بی‌نام انجام شود. ناشناس ماندن هویت در تراکنش‌های مالی مشخصه ضروری پولشویی است. رویکرد «مشتري خود را بشناس» که به طور سنتی توسط مؤسسات مالی مورد استفاده قرار می‌گرفت، تا پولشویی را کشف کند، در عصر حاضر که معاملات به جای اشخاص با کلیک موس صورت می‌گیرد، به خوبی پاسخگو نیست.

اکنون مجرمان می‌توانند از پول الکترونیکی به عنوان راهی برای انتقال پول به طور ناشناس استفاده کنند. افراد و گروه‌هایی که مایل به دیده شدن و شناخته شدن نیستند می‌توانند از فرم‌های الکترونیکی پول برای انتقال وجوه در سطح جهان استفاده نمایند و اینترنت به عنوان ابزار مناسب این حرکت عمل می‌کند. پول الکترونیکی یک پدیده غیر قانونی نیست بلکه در واقع پایه سیستم مالی جهانی کنونی است. هر چه پول الکترونیکی ناشناس‌تر باشد، احتمال انجام پولشویی بیشتر می‌شود. بسته به نوع

و ارائه‌کننده این پول‌ها، خرید دیجیتال به وسیله آن‌ها می‌تواند یک رد پای قابل تشخیص داشته باشد (مانند کارت‌های اعتباری) و یا مشابه پول کاغذی هیچ اثری از خود به جای نگذارد. ترکیب پول الکترونیک و بانک‌هایی که اجازه می‌دهند و حتی تشویق می‌کنند که افراد و یا کسب و کارهای ناشناخته به عنوان مشتری با آن‌ها در تعامل باشند، یک زمینه مناسب برای پولشویی ایجاد می‌کند. ارزهای مجازی در عمل هرچند در قیاس با ارزهای واقعی به صورت محدود فناوری مختل‌کننده نظام مالی سنتی را عرضه داشته‌اند که بسیاری از قواعد ضدپولشویی و تأمین مالی تروریسم را به چالش کشیده و ناتوانی آنها را در عرصه دنیای مجازی برجسته ساخته‌اند. ارزهای مجازی روند عادی ارزهای مادی دارای پشتوانه دولتی را برهم زده‌اند و حقوق را در جایی نحیف گذاشته‌اند که نه هر سال بلکه هر ماه و شاید هر روز روشی نوین و ابزاری جدید را به منظور ناشناختگی بیشتر به کار می‌گیرد (کدخدایی، ۱۳۹۹: ۲۵). رویکرد ایران در قبال ارزهای مجازی؛ از رویکرد منفعلانه تا رویکرد واکنشی بوده است. رویکرد سیاستگذاری در ایران نسبت به ارزهای مجازی در ابتدا ممنوعیت استفاده از آن بود. براین اساس در جلسه سی‌ام شورای عالی مبارزه با پولشویی در تاریخ ۱۳۹۶/۱۰/۹ به کارگیری ابزار بیت کوین و سایر ارزهای مجازی در تمام مراکز پولی و مالی کشور، به جهت قابلیت آن در ارتکاب پولشویی و تأمین مالی تروریسم ممنوع اعلام شد.

با این حال با گذشت بیش از یک سال از مصوبه مذکور، بانک مرکزی ایران رویکرد واقع‌بینانه‌تری در قبال ارزهای مجازی اتخاذ کرده است. براین اساس معاونت فناوری‌های نوین بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نسبت به انتشار پیش‌نویس سند «الزامات و ضوابط فعالیت‌ها در حوزه رمزارزها در کشور» مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۸ اقدام کرد. این سند با هدف بررسی و ارائه نظرات متخصصان و صاحب‌نظران منتشر شده است و پس از انجام اصلاحات احتمالی و با تصویب شورای پول و اعتبار جهت اجرا ابلاغ شده است. ارز مجازی از انواع مختلفی برخوردار است که هر یک با توجه به ماهیت و کارکرد، دارای ویژگی‌های خاصی نسبت به یکدیگر هستند. با این حال نمونه کامل ارز مجازی بیت کوین است که برخی ویژگی‌ها آن را از سایر ارزهای مجازی متمایز می‌کند. از این‌رو در پژوهش حاضر با روشی توصیفی - تحلیلی به ارائه راهکارهای پیشگیرانه وضعی و اجتماعی پیرامون جرایم مرتبط با ارزهای مجازی با محوریت بیت کوین پرداخته خواهد شد؛ لذا نگارنده در این رساله به دنبال پاسخ‌گویی به این سوالات است که چه عواملی سبب جلب نظر بزهکاران به استفاده از ارزهای مجازی برای انجام فعالیت‌های مجرمانه می‌شود؟ راهکارهای پیشگیرانه از فعالیت مجرمانه مرتبط با ارزهای مجازی منطبق با سیاست جنایی ایران چیست؟

اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

ابزارها و شیوه‌های پولشویی به عنوان اصلی‌ترین روش تسهیل‌کننده تأمین مالی تروریسم، با ظهور فناوری‌های نوین، چنان تنوع یافته است که دیگر نمی‌توان مبارزه با آن را به قالب‌های سنتی گذشته منوط کرد. تروریست‌ها و تبهکاران از فناوری‌های نوین چون اینترنت و ارزهای مجازی برای توسعه روش‌های مجرمانه خویش بسیار سود می‌جویند. ارزهای مجازی بر بستری غیرمتمرکز و در پوشش ناشناختگی عمل می‌کنند؛ از این رو بررسی این موضوع و ارائه راهکارهای پیشگیرانه می‌تواند راهگشا باشد. علاوه بر این موضوع، به ویژه در سال‌های اخیر افزون بر کشورهاى مختلف، توجه نهادهایی چون کارگروه ویژه اقدام مالی را نیز به خود جلب کرده است.

مفهوم ارزهای مجازی

ارزهای مجازی به دلیل مفاهیم فناوری نوآورانه خود، سؤالات حقوقی جدیدی را مطرح می‌کنند. یکی از چالش‌های مهم در حوزه ارزهای دیجیتال روند رو به گسترش آنها می‌باشد به نحوی که با توجه به تعداد زیاد (و به طور مداوم در حال رشد) سیستم‌های به اصطلاح «ارز رمزنگاری» با ویژگی‌های فناوری متفاوت، ارائه تعریف اصطلاح «ارز دیجیتال» کار آسان نیست. آنچه در بیان تعریف ارز دیجیتال اهمیت دارد این است که چه ویژگی ارز دیجیتال را از پول بانکی مجزا می‌سازد.

رمز ارز، ارز مجازی و ارز دیجیتالی سه مفهوم مجزا با کاربردهای متفاوت هستند. ارزهای دیجیتال، ارزهایی هستند که به صورت الکترونیکی ذخیره و منتقل می‌شوند. هرگونه پولی که بر مبنای صفر و یک باشد در این تعریف می‌گنجد. مثلاً ریال‌های موجود در حساب بانکی بازنمایی‌کننده ریال‌های واقعی هستند که جایی نگهداری می‌شوند، در تعریف ارز دیجیتالی جای می‌گیرند. بیت‌کوین‌ها هم چون مبنای صفر و یک دارند؛ ارز دیجیتالی هستند. در نتیجه از نظر حقوقی عبارت «ارز دیجیتالی» یک عبارت موسع است (رجبی، ۱۳۹۷: ۲). ارزهای مجازی گونه‌ای از ارزهای دیجیتالی به شمار می‌آیند، اما هرگونه ارز دیجیتالی ارز مجازی به شمار نمی‌رود. رمز ارز نیز به این صورت تعریف شده‌اند که «ارز دیجیتالی هستند که در آن از فنون رمزگذاری برای مقررات‌گذاری تولید واحدهای جدید ارز و تأیید انتقال وجوه استفاده می‌کنند و مستقل از یک بانک مرکزی فعالیت دارند. معاونت فناوری‌های نوین بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اقدام به انتشار پیش‌نویس سند «الزامات و ضوابط فعالیت در حوزه رمز ارزها در کشور» مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۸ نموده و به تعریف رمز ارزها اقدام کرده است.

«رمز ارز یک نوع دارایی مالی است که بر بستری دیجیتال، غیرمتمرکز و شفاف به نام زنجیره بلوک موجودیت می‌یابد. این دارایی‌ها می‌توانند در شرایطی کارکرد پولی به خود بگیرند».

ماهیت ارزهای مجازی

اقتصاد کشورها امروزه متکی به پول اعتباری است که حکومت‌ها منتشر می‌نمایند. دلیل ارزشمند بودن این نوع از پول صرفاً اعلام حکومت‌ها مبنی بر قانونی بودن استفاده از این نوع پول برای پرداخت بدهی‌های عمومی و خصوصی است، نهایتاً باید خاطر نشان سازیم که پول به این دلیل ارزشمند است که مردم جوامع در خصوص با ارزش بودن آن توافق دارند، لذا دریافت و مبادله آن را پذیرفته‌اند و معتقدند که می‌توانند در برابر مبادله آن، کالا و خدمات مورد نیاز خود را تهیه نمایند.

لذا استفاده از هر نوعی از انواع پول یک نوع قرارداد اجتماعی بین اعضای جامعه بر پذیرش و استفاده از آن نوع پول برای معاوضه در برابر کالا و خدمات است. بدین ترتیب سیر تحول پول در پول الکترونیکی و پول دیجیتال را نیز شاهد هستیم. به عبارت بهتر شاهد استمرار قرارداد اجتماعی و اعتماد به آن نوع از پول هستیم و به این ترتیب اکنون شاهد ارائه پول‌های مجازی هستیم (آذرنژاد، ۱۴۰۱: ۱۹).

در واقع هیچ تعریف جهان شمولی از ارز مجازی وجود ندارد و اصولاً بسیاری از کشورها بر سر استفاده از عنوان ارز نیز اختلاف دارند و برخی از آن‌ها در عوض از عبارت دارایی‌های رمزی استفاده می‌کنند. در گام نخست می‌توان ارزهای مجازی را سامانه ارزی که از رمزنگاری برای انتقال امن و مبادله رمزهای دیجیتالی در یک بستر توزیع شده و غیرمتمرکز فعالیت می‌کند. تعریف کرد. اما به نظر می‌رسد برای نزدیک شدن به رویکردی که مبنای قواعد ضد پولشویی در این حوزه است ضرورت دارد تعاریفی رسمی‌تر را برگزید. شبکه اقدام علیه جرایم مالی ایالات متحده این ارزها را با مؤلفه‌های کارکردی (و نه ماهیت) آن‌ها تعریف کرده است: «ارز مجازی در برخی شرایط همانند ارز واقعی عمل می‌کند اما فاقد تمام ویژگی‌های ارز واقعی است؛ به ویژه آنکه ارز مجازی فاقد صلاحیت قانونی در نظام‌های حقوقی است». اتحادیه اروپا در تعریف خود، بیان می‌دارد: «ارز مجازی جلوه دیجیتالی یک ارزش مرکزی یا مقام صلاحیت‌دار صادر و تضمین نشده، الزاماً به ارز قانونی شناخته

شده وابسته نبوده و واجد وضعیت حقوقی ارز یا پول نیست اما به عنوان واسطه مبادله که قابلیت انتقال، ذخیره و تجارت در فضای الکترونیکی را دارد، توسط اشخاص حقیقی و حقوقی پذیرفته شده است.

ارز مجازی نوعی ارز دیجیتال است که نمایانگر ارزشی است که ناشی یا دارای پشتوانه بانک مرکزی نیست یعنی توسط بانک مرکزی منتشر نمی‌شود، این نوع ارز به صورت دیجیتالی معامله می‌شود و کارکردهای آن عبارتند از:

الف. وسیله مبادله

ب. واحد محاسبه

ج. ذخیره ارزش

اگرچه این نوع از ارز کارکردهای ارز رایج یا همان پول را دارد اما تفاوت مهمی که با پول‌های واقعی یا ملموس مانند سکه و اسکناس دارند این است که پشتوانه دولت یا بانک مرکزی را ندارد البته با توجه به تحلیلی که در بخش پول ارائه شد پشتوانه دولتی بانک مرکزی یا پشتوانه دولتی نیز متحول شده و از شکل سنتی آن خارج شده است، به هر حال استفاده از این نوع پول یا ارز هنوز به اندازه لازم رایج نشده است که همانند پول واقعی استفاده شود و کارکرد حفظ ارزش آن بیشتر مورد توجه بوده است. مشکل دیگر وضعیت قانونی این نوع از پول یا ارز است به دلیل اینکه در بسیاری از کشورها قانونی محسوب نشده و یا هنوز وضعیت قانونی مشخصی ندارد مانند ایالات متحده، لذا همان طور که اشاره شد کارکرد حفظ ارزش آن بیشتر مورد توجه بوده است. انواع ارزهای مجازی با توجه به ارتباط و وابستگی آنها به ارزهای واقعی به دو نوع اصلی ارزهای مجازی قابل تبدیل و غیر قابل تبدیل تقسیم می‌شوند که در ادامه بررسی قرار می‌دهیم.

خصوصیات ارزهای مجازی در راستای ارتکاب جرم

بعضاً گروه‌های مجرمانه، به‌ویژه گروه‌های تروریستی نیز، از ویژگی‌های منحصر به فرد آن غافل نبوده‌اند. این امر موجب شده تا نهادهای فراملی درگیر در فرایند مقابله با پول شویی و تأمین مالی تروریسم، به فکر چاره‌جویی و ارائه راهکارهایی در این حوزه باشند. در گزارش مربوط به خطرات در حال ظهور تأمین مالی تروریسم که در سال ۲۰۱۵، توسط گروه اقدام مالی اف. ای. تی. اف منتشر شد؛ ارزهای مجازی به عنوان یک خطر بالقوه جهت تأمین مالی تروریسم شناخته شدند. نهادهای اجرای

¹ . Financial Action Task Force (FATF)

قانون نیز نگران استفاده از این گونه ارزها جهت تأمین مالی تروریسم هستند و برخی وب سایت‌های وابسته به تروریست‌ها که وظیفه ترویج اهدای بیت‌کوین به این گروه‌ها را دارند، نیز مورد شناسایی قرار گرفته است. برخی از تحقیقات صورت گرفته، نیز حاکی از تلاش گروه‌های تروریستی جهت خرید سلاح با استفاده از ارزهای مجازی است، به دلیل سازوکار پنهان تراکنش‌های رمز ارزها، گروه‌های تروریستی و معاند می‌توانند برای مقاصد خویش، به راحتی از منابع داخلی و خارجی از طریق رمز ارزها اقدام به تأمین مالی کنند و دستگاه‌های اطلاعاتی توانایی شناسایی آن‌ها را نداشته باشند. با این وصف رمز ارزها دارای ویژگی‌های منحصر به فردی هستند که به سرعت جای خود را در میان مجرمان باز کرده اند که در ذیل به تبیین مهم‌ترین آن‌ها خواهیم پرداخت:

الف. سرعت و سهولت انجام معامله

پول‌شویی در رمز ارزها، پولشویان را قادر به انتقال وجوه غیرقانونی به سرعت و با هزینه کم می‌کند. همچنین رمز ارزها در خارج از مبادله امکان شناسایی و دست‌رسی را ندارند؛ به‌طور کلی ارزهای دیجیتال یک‌تکه کد کامپیوتری هستند که به صورت منحصر به فرد و بدون تکثیر طراحی شده است. در ارزهای دیجیتال گزارش‌های دیجیتالی مبنی بر تصدیق هویت گیرنده و فرستنده است، اما مجرمان می‌توانند از هویت جعلی استفاده کنند.

نتیجه این سهولت در استفاده از ارز مجازی در فعالیت‌ها، امکان اتحاد فراملی برای ارتکاب جرم است. بزهکاران می‌توانند در کشورهای مختلف زندگی کنند و یک تجارت مجرمانه را از طریق ارزهای مجازی اداره نمایند. در حقیقت، ارزهای مجازی برخلاف ارزهای رایج و سنتی برخوردار از ویژگی پویایی فضایی هستند (صفاری، ۱۳۹۹: ۲۳۲)، به عبارتی انتقالات در این سیستم به صورت فرد به فرد صورت می‌پذیرد و به‌طور میانگین در کمتر از ۱۰ دقیقه وجه از حساب فردی به فرد دیگر منتقل می‌شود. در صورت نیاز به سرعت بالاتر، هر فرد می‌تواند با تعریف کارمزدی برای تراکنش خود، سرعت انتقال وجه خود را افزایش دهد (قاسمی، ۱۴۰۰: ۳۶). در صورتی که در غیر از سیستم رمز ارزها، به دلیل بودن واسطه‌های مالی فراوان سرعت انتقال وجوه پایین تر است.

ب. غیرمتمرکز بودن ارزهای مجازی

ارزهای مجازی سامانه‌ای غیرمتمرکز دارند که هیچ واسطه یا نهاد مرکزی (مانند بانک‌های مرکزی کشورها) در تولید، توزیع و کنترل آن نقشی ندارد. به عبارت بهتر شبکه‌های مبتنی بر بلاک چین به عنوان شبکه‌های همتا به همتا (نظیر به نظیر)، بدون

اجرای سرورهای متمرکز مبادرت به انتقال اطلاعات در بستری نامتمرکز می‌نمایند. از این رو رمز ارزها مبتنی بر تمرکززدایی هستند و برخلاف ارزهای رسمی بانک مرکزی آن را مدیریت نمی‌کند. تراکنش‌های رمز ارزها نیز به پشتوانه زنجیره بلوکی و رمزنگاری، تأمین و تأیید می‌شود. درواقع یکی از مهم‌ترین دلایل فراگیر شدن ارز حذف هزینه‌های عملیاتی اضافی است که از سوی نهادهای واسط دریافت می‌شود.

به‌طور مثال به دلیل قرار نگرفتن بیت‌کوین در سامانه‌های پرداخت سنتی، تنظیم‌گری این حوزه را با مشکلاتی همراه کرده است؛ زیرا این ارز م‌شمول قوانین مرتبط در این زمینه نمی‌شود. این امر در کنار ویژگی‌های منحصر به فردی که بیت‌کوین به ارمغان آورده، موجب افزایش جذابیت این ارز مجازی برای بزه‌کاران، به‌ویژه بزه‌کاران مالی - اقتصادی شده است (شاملو، ۱۳۹۹: ۲۴۸).

رمزارها، پولی بدون پشتوانه و بر پایه پروتکل رمزنگاری شده است که توسط هیچ نهاد یا سازمانی مانند بانک مرکزی تولید و منتشر نمی‌شود و تنها با حل معادلات پیچیده ریاضی یا با عملیات استخراج (ماینینگ) به منصف ظهور رسیده است (سلیمانی پور، ۱۳۹۶: ۱۷۰).

این رمز ارزها، خوشایند کسانی شد که از تمرکزگرایی بانک مرکزی، نظارت و دست‌اندازی دولت‌ها در دارایی‌ها و نیز مقرره‌گرایی دوری می‌کردند. از این رو، رمز ارزها با گرایش فعالان مجازی، باندهای مجرمانه به‌ویژه پولشویان، سرمایه‌گذاران ماجراجو و دولت‌های تحت تحریم از جمله ایران، توسعه یافت و با توجه به سازوکار رمز ارزها این امکان برای متخلفین فراهم است تا پول غیر مشروع را از طریق فرآیند پول‌شویی وارد سیستم مالی کشور کنند.

ج. هویت پنهان و ناشناختگی مجرمان در ارزهای مجازی

منظور از مخفی بودن این فضا، این نیست که نمی‌توان آن را مشاهده کرد؛ بلکه مراد این است که این فضا قابلیت آن را دارد که بازیگران و نقش‌آفرینان آن به‌طور کامل و در کمال ناشناس ماندن و بدون بیم از آنکه شناخته شده یا مورد ردیابی و تعقیب قرار گیرند، اقدامات خود را به معرض اجرا گذارند. هر کاربری می‌تواند با مراجعه به یک ارائه‌کننده خدمات اینترنتی حضوری (کافی‌نت) و با استفاده از یک هویت ساختگی به صورت ناشناس و مخفی هرگونه اطلاعات مجرمانه و مضر را وارد این شبکه

سازد و پس از مدت‌زمانی اندک، بسیاری از رایانه‌ها را در سرا سر جهان مبتلا سازد. نقض‌کنندگان محیط فضای سایبر از قابلیت اختفاء در چنین محیطی بسیار سود می‌برند و با استفاده از نقابی که امکانات فنی و ویژگی‌های فناوری در راستای امکان جعل و قلب هویت در اختیار آنان می‌گذارد و نیز با استفاده از سامانه‌های رایانه‌ای عمومی و یا رایانه‌های کارگذار آزادانه امکان ارتکاب بالقوه طیف وسیعی از انواع جرایمی را می‌یابند که وقتی این امکان با گستره بی‌انتهای فضای سایبر در هم می‌آمیزد، موقعیت خطرناکی را با محیطی وسیع و مجرمانی بی‌شمار، پراکنده و ناشناس پدیدار می‌سازد (اله وردی، ۱۳۹۶: ۲۵).

برخی از کاربران خدمات مالی به دلایل متعددی علاقه ای به استفاده از نام حقیقی خویش ندارند. دلایل عدم اعتماد به سیستم مالی طیف متنوعی است که در حالت خوشبینانه به دلیل دخالت‌های روز افزون دولت و دستگاه‌های دولتی در حریم خصوصی افراد منجر عدم اعتماد برخی از شهروندان به دولت و سیستم مالی و قوانین متعدد حاکم بر آن شده است و از اینکه در معرض چنین مقرراتی قرار بگیرند اجتناب می‌کنند برای نمونه اعمال استاندارد احراز هویت یا شناخت مشتری طیف‌های دیگری را ایجاد می‌کنند که برای پنهان نمودن درآمدهای حاصل از اعمال مجرمانه نظیر فرار مالیاتی، تأمین مالی تروریسم و پولشویی از ابراز هویت خویش در سیستم‌های مالی قابل ردیابی همانند بانک‌ها پرهیز می‌کنند.

رمز ارزها نیز به مانند فضای مجازی از این قاعده مستثنی نیستند و ناشناختگی و گمنامی را برای کاربران به ارمغان می‌آورند؛ به عبارتی انتقال وجه در این نوع ارزها غیرقابل تشخیص و امکان رهگیری آن به راحتی میسر نیست. به طور مثال اگر فردی از یک فروشگاه با رمز ارزها، کالایی را خریداری کند و فروشنده پس از دریافت وجه از ارسال کالا امتناع ورزد، خریدار امکان پیگیری حقوقی از مراجع قضایی به دلیل فقدان مستندات لازم را ندارد؛ چراکه آدرس‌ها در بردارنده هویت اصلی مالک نیستند و همچنین فروشنده می‌تواند در هر تراکنش از آدرس جدیدی استفاده کند، علاوه بر این هیچ نهادی متولی این امر نخواهد بود. سیستم‌های غیرمتمرکز به طور ویژه در معرض خطرات ناشناس ماندن هستند. درواقع، برخلاف خدمات مالی سنتی، هویت کاربران معمولاً ناشناخته است، گرچه در بیشتر موارد فقط نام مستعار است و هیچ واسطه تنظیم‌شده‌ای وجود ندارد که بتواند به عنوان «محافظ» برای کاهش خطرات عمل کند. برخی از دارایی‌هایی رمزنگاری شده مانند داش و مونرو^۳ و سایر «رمز ارزها» حتی فراتر هم می‌روند؛ زیرا کاملاً ناشناس طراحی شده‌اند؛ آدرس کیف پول، معاملات و اطلاعات مربوط به

^۱ . Know your customer (KYC).

^۲ . Dash

^۳ . Monero

تراکنش‌ها به صورت عمومی در DL مربوطه ثبت نمی‌شوند و ویژگی‌هایی مثل ناشناس ماندن، جلوگیری از شناسایی مالک قانونی و سودمندی برای پولشویان جذابیتهای دوچندان دارد (فیضی چکاب، ۱۴۰۰: ۸۰).

سطوح مختلف ناشناس بودن در دارایی‌های رمزنگاری شده، ریسک مبارزه با پول‌شویی و مبارزه با تأمین مالی تروریسم را بالا برده و مبتنی بر این واقعیت هستند که آن‌ها در فضای اینترنت‌اند و به این معنی است که کاربران توانایی دارند تا با سرعت بیشتری در سطح جهان آن‌ها را معامله کنند.

د. بهره‌گیری بدون واسطه از کیف پول دیجیتالی

به دلیل عدم وجود نهادی واسطه‌گر همچون بانک، ایجاد حساسات برای هیچ‌یک از طرفین که منجر به افشای هویت آن‌ها می‌شود نیز ضروری نیست، بلکه ساخت کیف پول می‌تواند به صورت کاملاً محرمانه و بدون افشای مشخصات فردی انجام گیرد. دلیل این موضوع آن است که برای ایجاد کیف پول، مراجعه حضوری به نهادی مانند بانک ضروری نیست و تمامی مراحل به صورت برخط و بدون شناسایی هویت واقعی اشخاص انجام می‌شود (فراستی، ۱۳۹۹: ۶۰).

رمز ارزها که بر روی بستر زنجیرهای بلوکی فعالیت می‌کنند؛ برای نقل و انتقال و هر فعل دیگری نیازمند وجود کیف پول دیجیتال است، کیف پول دیجیتال دارای کلید عمومی و خصوصی است و کلید خصوصی تنها راه ورود به حساب کاربری و کیف پول دیجیتال است. گفته شده است که تراکنش‌های مالی رمز ارزها بر روی کیف پول دیجیتال نامعلوم بوده و تنها به صورت سوابقی از اعداد، حروف و علامت‌های نامعلوم قابل مشاهده است که امکان شناسایی هویت اشخاص و تراکنش‌هایشان غیرقابل پیگیری است، از این رو بهترین ابزار برای جرایم به‌ویژه پول‌شویی است.

ه. فقدان امنیت و حریم شخصی

امنیت و حریم شخصی ارز رمزنگاری شده همواره از موضوعات مورد بحث بوده‌اند. یکی از مشکلات اصلی گسترش استفاده از آن مربوط به مسائل امنیتی آن می‌شود. ارز رمزنگاری شده همواره در معرض دزدی و حملات هکری قرار دارد. برای مثال در مواردی که شخصی کلید خصوصی فرد دیگری را برآید یا بدان دست یابد. البته باید توجه داشت این مسئله بیشتر مربوط به مخاطرات کلیه فناوری‌های نوین است. کما اینکه است از زمان ترویج استفاده از خدمات الکترونیکی و ارزهای دیجیتالی این امر صادق بوده لذا امنیت حساب‌های ارزهای رمزنگاری شده در واقع در ذات فناوری است چراکه

توسعه دهندگان فناوری، همواره در حال افزایش کارایی و رفع معایب آن هستند، اما هیچ فناوری کامل و بدون نقص نیست و در ضمن باید توجه داشت که با توسعه فناوری و افزایش سطح کارایی آن‌ها به تدریج چنین مخاطراتی نیز محدود شده یا کاهش می‌یابد. عدم حضور فیزیکی اشخاص در ارتباطات، تعاملات و مبادله‌ها، که به واسطه ظهور فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی در عصر اطلاعاتی بسیار در حال گسترش و روبه‌فزونی است، علی‌رغم فواید پیش گفته، جامعه بشری را با دغدغه‌های نوینی مواجه کرده است. در سبک‌های نوین ارتباطی، به ویژه در زمان بهره‌مندی اشخاص از قابلیت‌های فضای مجازی، دسترسی به حجم اطلاعات (خصوصی و عمومی) بیشتر، صرفاً با حضور در این شبکه‌های مجازی برای همگان میسر شده است. این پدیده از سویی به منزله یک فرصت برای افزایش آگاهی افراد، توجه اندیشمندان فناوری‌های اطلاعاتی و جامعه شناسان را جلب کرده است و از سوی دیگر به منزله یک تهدید، در قالب رعایت نشدن حریم خصوصی کاربران شبکه‌های مجازی، جلوه کرده است. زیرا با وجود حداقل محدودیت، امکان کسب اطلاعات از حریم خصوصی افراد، عکس‌ها، لیست دوستان، محل زندگی و... فراهم می‌شود. از سوی دیگر، با توجه به افزایش دسترسی افراد به محتوای ایجاد شده در فضاهای مجازی و پنهان بودن هویت افراد استفاده‌کننده از این محتوا، بحث مالکیت فکری و متعاقب آن سوء استفاده‌های احتمالی از ایده دیگران، حساسیت بیشتری می‌یابد و به بیانی دیگر سرقت اطلاعات، ایده‌ها و افکار دیگران در فضای مجازی از جمله دیگر چالش‌های اخلاقی پیش روی جامعه اطلاعاتی است.

از جمله مسائل اساسی در بعد حقوقی فضای مجازی مسئله حریم خصوصی و آزادی است. به دلیل فقدان مدل بلوغ در نظامات فضای مجازی در کشور نظریه‌ها و حدود مشخصی برای حریم خصوصی و آزادی تعیین نشده است. برای مثال در دوران پست مدرن بروز ویژگی‌های جدید ناشناسی (گمنامی)، لامکانی، لازمانی و گسترش مخاطب پیام در فضای مجازی باعث ایجاد تغییرات اساسی در تعریف و حدود آزادی بیان شده است؛ اما متأسفانه به دلیل نبود مدل بلوغ مناسب در کشور نسبت به این حدود و تعریف شناخت کافی را نداریم (فیروزآبادی، ۱۳۹۹: ۳۴).

در حقوق ایران تعریف مشخص قانونی از حریم خصوصی ارائه نشده است و حریم خصوصی مستقلاً حمایت نشده و به تعبیری موضع تحول‌گرایانه اتخاذ شده و از مصادیق آن حمایت شده است. در مقام تعریف، تعاریف متعددی ارائه شده که فارغ از اختلاف موجود در تعاریف «وجه مشترک تعاریف ارایه شده اختیار و آزادی انسان در تصمیم‌گیری در خصوص میزان وقوف و مداخله سایرین نسبت به زندگی شخصی است (اصلائی، ۱۳۸۹: ۴۰)»؛ این وجه مشترک رکن اساسی حریم خصوصی است.

در نتیجه می‌توان گفت؛ عبارت است از؛ قلمرو و محدوده‌ای از اعمال، رفتارها، اندیشه‌ها، ویژگی‌ها و خصوصیات شخص که به وسیله قانون و عرف تعیین شده و بنا به مقتضیات زمان و مکان قابل تغییر بوده و برای عموم آشکار نبوده و مختص به آن فرد بوده و در این محدوده از آزادی معقولانه‌ای برخوردار بوده و فارغ از بازخواست حقوقی و کیفری است و آن‌ها را افشا نکرده و انسان نوعی و متعارف تمایل به افشاء آن ندارد. لذا این حریم مصون از ورود، نگاه و نظارت دیگران و یا هرگونه تعرض است و انسان ورود و نظارت دیگران بر این فضا را برنمی‌تابند و نسبت به ورود غیر واکنش نشان می‌دهد، در نتیجه ورود به آن جز به حکم قانون یا رضایت وی جایز نمی‌باشد. در نتیجه امری را حریم خصوصی می‌نامند که فرد بتواند دسترسی به آن را در کنترل خودش داشته باشد و حمایت از حریم خصوصی یعنی حمایت در مقابل دسترسی ناخواسته به آن امر به وسیله دیگران. بنابراین شرط اساسی در شناخت حریم خصوصی دور از انظار عموم بودن و عدم جواز دخالت دیگران است؛ در واقع حریم خصوصی مبتنی بر دو حق اساسی؛ حق افراد در برابر تجاوز فیزیکی به تنهایی شان (از طریق ابزارهایی چون ورود غیر مجاز به خانه و محافل خصوصی، استراق سمع، بازجویی‌های غیرقانونی، فیلم برداری و عکس برداری غیر مجاز و غیره) و حق افراد در برابر نشر اطلاعات مربوط به آنها می‌باشد. از این رو حریم خصوصی تابع اوضاع و احوالی «از جمله مکان مورد نظارت، موضوع مورد نظارت، استفاده‌ای که اطلاعات حاصل از نظارت ممکن است داشته باشد، وسایلی که برای نظارت مورد استفاده قرار می‌گیرد، وضعیت شخصی که مورد نظارت واقع می‌شود، رضایت و روابط بین طرفین» است (انصاری، ۱۳۹۴: ۲۴).

فضای سایبر، محیطی مجازی اما بسیار حساس و حساسیت برانگیز است. شاید بهره برداری بدون تفاوت و تبعیض از این فضا است که به مجرمین و منحرفین امکان داده، برای نتیجه‌گیری بهتر و مؤثرتر از نیات پلیدشان این چنین فضایی را در اولویت قرار دهند. در این آشفته بازار نیز بدیهی است که حریم داده‌های الکترونیکی شخصی و حتی عمومی و دولتی از این وضعیت مستثنی نبوده و آماج انواع تعرضات و آسیب‌ها قرار بگیرند.

حمایت از داده‌ها و اطلاعات شخصی در فضای مجازی یکی از مهم‌ترین مباحث است. چرا که بدون وجود چنین حمایتی ورود به فضای مجازی و استقبال از فعالیت در آن به شدت کاهش می‌یابد، برای مثال در تجارت الکترونیکی که اعتماد سازی به آن از مهم‌ترین اهداف فعالان این عرصه است، اگر مصرف‌کنندگان از امنیت اطلاعاتی برخوردار نباشند از تجارت

الکترونیکی روی خواهند برگرداند (حبیب زاده، ۱۳۹۰: ۴۶)، ولی این که حمایت از داده‌ها با مفهوم حریم خصوصی در فضای مجازی یکی باشد یا نه، نیازمند تدقیق و توجه بیشتری است.

حریم خصوصی یکی از مهم‌ترین حقوقی است که امروزه توسط اینترنت در معرض خطر قرار گرفته است. این فناوری جدید، امکانات بی‌سابقه‌ای را جهت تجاوز به حریم خصوصی افراد ایجاد کرده است. ارتباطات خصوصی افراد در این محیط مجازی ممکن است قطع شده و فایل‌های محرمانه که در کامپیوتر ذخیره شده و با اینترنت مرتبط گشته است از هر جایی در دنیا مورد دسترسی قرار گرفته یا کپی شود. همچنین کاربران با بی‌توجهی نسبت به اطلاعاتی که از خود در طی انجام فعالیت‌های اینترنتی باقی می‌گذارند، ممکن است موجبات سوء استفاده از داده‌های شخصی و خصوصی خود را فراهم آورند (کدخدایی، ۱۳۹۴: ۱۳۵).

یکی از نگرانی‌های اساسی در مورد اینترنت و فضای سایبر حفظ حریم شخصی افراد است؛ اطلاعات گوناگون که درباره داده‌ها نگهداری می‌شود از طریق نفوذ به این سیستم‌ها امکان سوء استفاده و ایجاد خطر را برای شهروندان به دنبال دارد (اجلالی، ۱۳۸۲: ۵۷). به هر حال ظهور شبکه‌ها به معنای تهدید بزرگ‌تر حریم اطلاعات و رابطه‌ای افراد در مقایسه با فنون قبلی ارتباطات است این تهدید ناشی از دسته‌بندی و ادغام پرونده‌ها و قابلیت ردگیری کارهای روزانه افراد است.

این به معنای به وجود آمدن ارزشی ضد ارزش به نام در دسترس بودن در هر مکان و زمان است که می‌توان رد افراد را تا عمیق‌ترین زوایای جامعه گرفت. اما این مسئله یک سوال آزاد باقی می‌گذارد که آیا اینترنت و فضای سایبر باعث افزایش یا کاهش دخالت چشم‌گیر در حریم خصوصی شخصی می‌شود؟ مطمئناً یک پاسخ قوی وجود دارد که اینترنت عصر جدیدی در نظارت جمعی به وجود می‌آورد همچنین انگیزه‌های قوی تجاری در اینترنت برای کاهش حریم خصوصی وجود دارد بسیاری از مدل‌های رایج در این زمینه مفهوم بازاریابی «یک به یک» است که تولید انبوه بازار مدار را به تولید مبتنی بر خدمات شخصی تغییر داده و این یعنی تولید همه محصولات از کفش تا روزنامه به طور روز افزونی بر پایه خصوصیات فردی و آگاهی از اطلاعات شخصی صورت می‌گیرد. در این میان افراد هیچ راهی جز آشکار ساختن اطلاعات شخصی خود ندارند، با این حال نمی‌توان از این مطلب هم چشم‌پوشی کرد که اینترنت و فضای سایبر سکویی برای ایجاد اشکال جدید ارتباطی و رابطه دو سویه مهیا می‌کند که می‌تواند در حفاظت از حریم خصوصی به دقت ایجاد گردد. به عنوان نمونه روش‌های پرداخت پول به صورت ناشناس کارهای تجاری را بدون افشای اطلاعات شخصی قابل شناسایی ممکن می‌سازد.

در خصوص نقض حریم خصوصی در خدمات دولت الکترونیک هم باید بیان داشت که، همان طور که در خصوص حق حریم خصوصی دیدیم، یکی از حقوق اساسی بشر این حق می باشد، که وی را در مقابل تعرضات دیگران به حریم خصوصی اش و نیز مداخلات ناروای دولت ها مورد حمایت قرار می دهد. اما امروزه با گسترش ابزارهای اطلاع رسانی و استفاده گسترده از سرویس های، این حق به یکی از چالش انگیزترین مسائل حقوقی تبدیل شده است که قطعاً حمایت های مدنی از حریم خصوصی و حمایت از افراد در برابر انواع شیوه های نقض حریم خصوصی آنها در این جوامع مجازی بخش جدایی ناپذیر حمایت از حریم خصوصی است. در معرض مخاطره قرار گرفتن حریم خصوصی افراد یکی از مشکلات اخلاقی است که با گسترش ارتباطات از طریق چنین خدمات الکترونیکی و مجازی بروز کرده است.

مدیریت بازارهای ارزشهای مجازی

یکی از پیش شرط های استفاده بیشتر سازمان های تروریستی از ارزشهای مجازی، گسترش بازار ارزشهای مجازی است. رشد مستمر بازار پولی به این معنی است که مقبولیت و اعتماد کاربران در این وضعیت معاملاتی در حال بهبود است. در حال حاضر، به ویژه در مناطقی که سازمان های تروریستی فعال هستند، مقبولیت ارزشهای رمز پایه همچنان پایین است. خاورمیانه در حال حاضر منطقه ای است که حملات تروریستی در آن زیاد است، با این حال، تقریباً هیچ دستگاه خودپرداز بیت کوین در خاورمیانه وجود ندارد. از ژانویه ۲۰۱۸، تنها عربستان سعودی در خاورمیانه دستگاه خودپرداز بیت کوین دارد (ربانی، ۱۴۰۲: ۱۲۱).

اگرچه توسعه آینده فناوری ارزشهای مجازی غیرقابل پیش بینی است، اما اگر تعداد کاربرانی که از ارزشهای دیجیتال استفاده می کنند به میزان قابل توجهی در سراسر جهان افزایش یابد، سازمان های تروریستی احتمالاً استفاده از آنها را افزایش خواهند داد. علاوه بر این، یک حمله تروریستی واقعی بر استفاده جهانی از ارزشهای دیجیتال نیز تأثیر خواهد گذاشت.

تجارت مواد مخدر به عنوان منبع اصلی تامین مالی فعالیت های سازمان های تروریستی ثابت کرده است که درآمد ماهانه ارزشهای دیجیتال بین المللی می تواند به چندین میلیون دلار آمریکا از طریق فروش داروهای غیرقانونی برسد. ارزش دیجیتال به دلیل ویژگی های مناسب به تدریج در بازار دارک وب مورد استفاده قرار می گیرد. افزایش تراکنش ها در بازار دارک وب به طور اجتناب ناپذیری باعث تحریک استفاده از ارزشهای دیجیتال توسط سازمان های تروریستی می شود. لذا مدیریت و کنترل

گسترش استفاده از ارزش‌های دیجیتال می‌تواند نقش مهمی در پیشگیری وضعی از تامین مالی تروریسم از طریق ارزش‌های دیجیتال داشته باشد.

راهکارهای پیشگیری اجتماعی از فعالیت‌های مجرمانه مرتبط با ارزش‌های مجازی

پیش‌گیری اجتماعی به تغییر شرایط جرم‌زایی اجتماعی و اصلاح نگرش‌ها و انگیزه‌های مجرمان تأکید می‌کند و اقدامات خود را بر توسعه طرح‌هایی مانند کلوپ‌های جوانان متمرکز می‌کند تا مجرمان بالقوه و یا بالفعل را از ارتکاب جرم منصرف کند هدف این نوع پیش‌گیری تقویت نهادهای اجتماعی و مؤسسات جامعه‌پذیرکننده برای تأثیرگذاری بر گروه‌هایی است که بیشتر در معرض ارتکاب جرم هستند. پیش‌گیری اجتماعی بزه‌کار مدار است بر خلاف پیش‌گیری وضعی که بزه دیده مدارانه است؛ بدین ترتیب ملاحظه می‌شود که در پیش‌گیری وضعی از جرم به جای مقابله با انگیزه ارتکاب به جرم سعی در بستن راه‌های دست‌یابی مرتکب به موضوع جرم و افزودن زحمت و خطر ارتکاب جرم و کم‌فایده کردن آن برای مرتکب می‌شود (موسوی مجاب، ۱۳۹۵: ۳۶۸). در مقابل، هدف از پیش‌گیری اجتماعی، حذف یا خنثی کردن آن دسته از عوامل اجتماعی هست که در تکوین بزه مؤثرند.

پیش‌گیری اجتماعی، ریشه‌های بزه‌کاری را نشانه می‌گیرد و با استمداد از هیئت اجتماع و از طریق شیوه‌های گوناگون، علل و عوامل مؤثر در فعلیت یافتن اندیشه مجرمانه را تحت نظارت درمی‌آورد. در حقیقت پیش‌گیری اجتماعی به‌طور مستقیم در مقام جلوگیری از مجرم شدن افراد است، یعنی جلوگیری از تبدیل شدن بزه‌کاران بالقوه به بزه‌کاران بالفعل. پیش‌گیری اجتماعی به دودسته تقسیم می‌شود: پیش‌گیری جامعه‌مدار و پیش‌گیری رشد‌مدار یا زودرس از طریق پیش‌گیری جامعه‌مدار سعی می‌کنیم ریشه‌ها و خواستگاه‌های اجتماعی جرم را که عمدتاً با حقوق انسان مرتبط است، حل کنیم. مثل حق تفریح سالم که در جوامع هرچه تفریحات سالم داشته باشیم رفتارهای پرخاشگری کمتر است. پیش‌گیری اجتماعی از جرم یکی از موضوعات اصلی مطالعات اجتماعی است که جایگاه ویژه‌ای در میان راهبردهای پیش‌گیرانه دارد؛ در اکثر متون غربی از این نوع پیش‌گیری با عنوان پیش‌گیری از جرم از طریق توسعه اجتماعی نام برده می‌شود. شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد در ماده ۲۵ قطعنامه شماره ۲۰۰۲/۱۳ پیش‌گیری از جرم از طریق توسعه اجتماعی با روش‌هایی مانند: الف) استفاده از راهبردهای آموزش و آگاه‌سازی عمومی برای رواج فرهنگ قانون‌مداری و انعطاف در عین احترام به هویت‌های فرهنگی ب) ترویج عوامل حمایتی از طریق برنامه‌های جامع و موافق توسعه اجتماعی و اقتصادی و ... توصیه می‌کند. در فضای جهانی

شدن، ساختارهای اجتماعی متحول می‌گردند و بر فرآیند جامعه‌پذیری افراد تأثیر می‌گذارند. جهانی شدن نه یک فرایند، بلکه ترکیبی پیچیده از فرایندهاست که علاوه بر گسترش روابط اجتماعی در سطح جهانی، گسترش روابط اجتماعی در سطح جهانی، گسترش تأثیرپذیری اجتماعی را نیز افزایش می‌دهد. تحولات گسترده و فراگیر در ساختار روابط و نهادهای اجتماعی موجب تضعیف مؤلفه‌های مؤثر بر پیشگیری اجتماعی از جرم که بر جامعه‌پذیری افراد جامعه و وجود وفاق بنیادین بر ارزش‌ها مبتنی است، می‌گردد. پیشگیری اجتماعی از جرم به سبب ارتباط معنادار با عوامل تأثیرگذار اجتماعی، از پیامدهای تغییرات و تحولات اجتماعی گسترده تأثیر می‌پذیرد (نجفی توانا، ۱۳۹۱: ۷۳).

از میان انواع رویکردهای پیشگیری از جرم، گونه‌ی پیشگیری اجتماعی که از طریق توسعه‌ی شاخصه‌های اجتماعی و ارتقاء وضعیت رفاه و بهبود کیفیت زندگی افراد جامعه صورت می‌پذیرد، جایگاه ویژه‌ای در میان پژوهش‌های جرم‌شناختی و سیاستگذاری‌های جنایی یافته است. رویکرد پیشگیری اجتماعی از جرم، تقویت روابط اجتماعی، افزایش سطح کنترل غیررسمی اجتماعی و در نتیجه بازدارندگی بزهکاران بالقوه و بالفعل از ارتکاب جرم، است. پیشگیری اجتماعی از جرم بر بازسازی کسبانی تمرکز دارد که در خطر بزهکاری قرار دارند و احساس یکپارچگی کمتری را با جامعه می‌کنند.

نتیجه‌گیری

رواج نسبی ارزشهای مجازی در ایران سرآغاز بحث‌هایی در خصوص ابعاد گوناگون این فن‌آوری به ویژه از حیث حقوقی و جرم‌شناختی شده است. با این وجود موضع‌گیری متولیان امر در ابتدا منفعلانه و ناکارآمد بود و کندتر از بسیاری از کشورها رویکردهای معقوله تری از حیث وضع قوانین و مقررات در خصوص ابعاد گوناگون ارزشهای مجازی صورت پذیرفت، بر این اساس کنشگری تقنینی در ایران پیرامون ارزشهای مجازی را می‌توان در چارچوبی از انفعال و ممنوعیت استفاده تا صدور اعلامیه‌های هشداردهی و آگاه‌سازی از ریسک‌ها و تلاش نافرجام جهت قاعده‌مندسازی تجاری دسته‌بندی کرد.

مقررات‌گذاری در خصوص مخاطرات جنایی ارزشهای مجازی در ایران نیز از تفاوت‌های قابل توجهی با بسیاری کشورها برخوردار است، کنشگران سیاستگذار و مقررگذار در ایران راهی دیگر را در پیش گرفتند. این رویکرد، با ممنوعیت استفاده و مبادله ارزشهای مجازی با استدلال قابلیت استفاده پولشویی، آغاز شد که نوید دهنده توجه بیشتر به ارزشهای مجازی از منظر مقررات پولشویی بود با این وجود، اقدامات بعدی که با انتشار پیش‌نویس سند الزامات و ضوابط فعالیت‌ها در حوزه ارزشهای

مجازی در کشور مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۸ همراه شد نشانگر به حاشیه رانده شدن رویکرد مرتبط با پولشویی به ارزشهای مجازی و تقویت رویکردی است که در تلاش است تا با ارز منظور ارزشهای رایج مانند دلار و یورو محسوب کردن ارزشهای مجازی آنها را تحت شمول قوانین مربوط به ارز و از جمله قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز ۱۳۹۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی درآورد.

امری که با الحاق یک تبصره (تبصره ۷ ماده ۲۰ مکرر الحاقی سال ۱۳۹۹: تمامی رمزارزها (ارزهای رقمی) در حکم ارز موضوع این قانون هستند و جرائم، تخلفات، ضمانت اجراها و نیز تمامی احکام و مقررات مربوط به ارز در این قانون در مورد آنها نیز اجراء می‌شود. به قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز و بیان صریح این امر نه تنها از حیث تقنینی فاقد سابقه در سایر کشورها است با در دستور کار قرار دادن رویکرد جرم انگاری پیش‌دستانه نیاز به تدوین و تصویب برخی مقررات را اجتناب ناپذیر کرده است.

منابع

- آذرنژاد، مهدی (۱۴۰۱). حقوق دارایی‌های رمزنگاری شده (مبانی، مقدمات، قواعد و مقررات)، چاپ اول، تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد.
- ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۶). جرم‌شناسی پیشگیری، جلد اول، چاپ چهارم، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
- اجاللی، علی اکبر (۱۳۸۲). شهر الکترونیک، تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
- اصلانی، حمیدرضا (۱۳۸۹). حقوق فناوری اطلاعات، چاپ دوم، تهران: انتشارات میزان با همکاری فناوری اطلاعات ریاست جمهوری.
- اله‌وردی، فرهاد (۱۳۹۶). حقوق کیفری سایبری. چاپ اول. تهران: انتشارات جنگل.
- انصاری، باقر (۱۳۹۴). حقوق حریم خصوصی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- بارانی، محمد (۱۳۹۳). پیشگیری از جرایم جهانی تعهد بین المللی دولت‌ها، چاپ اول، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
- بک، اولریش (۱۳۸۸). جامعه در مخاطره جهانی، مترجم: محمدرضا مهدی‌زاده، تهران، انتشارات کویر.
- توسلی‌زاده، توران (۱۳۹۶). پیشگیری از جرایم اقتصادی، چاپ اول، تهران: انتشارات جنگل.
- شیخ‌الاسلامی، عباس (۱۳۸۰). جرایم مطبوعاتی: بررسی تطبیقی سیاست جنایی اسلامی و انگلستان، چاپ اول، مشهد، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- جیشانکار، کی (۱۳۹۴). جرم‌شناسی فضای مجازی: کشف جرایم اینترنتی و رفتار مجرمانه، ترجمه حمیدرضا ملک محمودی، چاپ اول، بنیاد حقوقی میزان.
- حبیب‌زاده، طاهر (۱۳۹۰). حقوق فناوری اطلاعات مقدمه‌ای بر حقوق تجارت الکترونیک، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس.
- حسینی، سید محمد (۱۳۹۳). سیاست جنایی در اسلام و جمهوری اسلامی ایران، چاپ سوم، تهران: انتشارات سمت.
- جعفرپور صادق، الهام (۱۳۹۴). مطالعه جرم‌شناختی ارتشاء، چاپ اول، تهران: بنیاد حقوقی میزان.
- دارابی، شهرداد (۱۳۹۵). پیشگیری از جرم در مدل مردم سالار سیاست جنایی، چاپ اول، تهران، انتشارات میزان.